

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

МИНЬО МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 347.453.046(477)"09/20":347(37)

**ДОГОВІР НАЙМУ ЗА РИМСЬКИМ ПРАВОМ
ТА ЙОГО РЕЦЕПЦІЯ В ПРАВІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових вчень

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
Федушак-Паславська Ганна Михайлівна,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
доцент кафедри історії держави,
права та політико-правових учень.

Офіційні опоненти доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
член-кореспондент НАПрН України
Харитонов Євген Олегович,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедрою цивільного права
факультету цивільної та господарської юстиції;

кандидат юридичних наук

Петреченко Світлана Анатоліївна,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
викладач кафедри цивільного права та процесу

Захист відбудеться «30» жовтня 2015 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.03 у Львівському національному університеті імені Івана Франка (79000, м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14, зал засідань юридичного факультету, ауд. Г-409).

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка (79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5).

Автореферат розісланий «25» вересня 2015 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. О. Семків

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Останні зміни соціального, політичного та економічного характеру в Україні засвідчили прагнення українців створити правову державу з ефективною ринковою економікою. Проте це є неможливим без існування розвиненої системи приватного права, за якої держава якомога менше втручатиметься у правовідносини між приватними особами, а власник чи інший контрагент договору не буде залежним від держави у питанні здійснення своїх правомочностей за умови дотримання ним Конституції та законів України.

Досліджувана тема охоплює значний масив правовідносин в межах сучасного цивільного права, зокрема ті, підставою виникнення яких є найпоширеніші сучасні договори, зокрема майнового найму, підряду, перевезення. Протягом свого історичного розвитку ці правовідносини зазнали значного впливу римського приватного права, в положеннях якого враховувалася більшість об'єктивних та суб'єктивних обставин, що впливали на здійснення сторонами відповідного договору своїх прав та виконання обов'язків, в тому числі на можливість використання права вимоги за договором. Крім цього, консенсуальність, відсутність обов'язку дотримання визначеної форми договору та його укладення згідно з принципами диспозитивності і «доброї совісті» зумовили існування договору найму як зручного, простого та водночас надійного способу задоволення потреб у користуванні чужим майном чи робочою силою.

На сьогодні відсутнє спеціальне дослідження договору найму за римським правом чи його рецепції в праві України. В українській юридичній літературі основна увага присвячувалася лише одному з його видів – майновому найму, однак ці дослідження здійснювалися в межах загального огляду системи римського права, або ж договір найму при аналізі іншої проблеми виступав лише як приклад. Окрім цього, в Україні відсутнє спеціальне історико-правове дослідження становлення і розвитку на її території правовідносин, підставою виникнення яких був договір найму, що додатково обумовлює актуальність обраної теми історико-правового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної теми кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка на 2011 – 2014 роки «Характерні риси розвитку державності, права та політико-правової думки в Україні та зарубіжних країнах» (номер державної реєстрації 0112U003267).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є з'ясування походження, поняття, змісту і характерних ознак договору найму (*locatio-conductio*) за римським правом та етапів і особливостей його рецепції в праві України.

Досягнення мети обумовлює вирішення таких основних завдань:

- з'ясувати особливості становлення та розвитку договору найму за римським правом;
- визначити ознаки і, як наслідок, сформулювати загальне поняття договору найму за

римським правом;

- визначити види договору найму за римським правом та здійснити його розмежування із суміжними правовідносинами;
- дати загальну характеристику сторін договору найму за римським правом;
- визначити істотні умови договору найму за римським правом, а також з'ясувати особливості його укладення, виконання та припинення;
- узагальнити особливості рецепції положень римського права щодо locatio-conductio в праві України X-XXI ст.;
- здійснити порівняння відповідних положень окремих джерел (пам'яток) права України і сучасного законодавства про договір найму та положень першоджерел римського права.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникали при укладенні, зміні, припиненні та виконанні договору найму за римським правом, а також рецепція відповідних положень римського права в праві України X-XXI століть.

Предметом дослідження є основні сутнісні властивості договору найму за римським правом та особливості рецепції положень римського права щодо договору найму в праві України протягом X-XXI століть.

Наукова новизна одержаних результатів визначається метою та завданнями дослідження і полягає у тому, що вперше в українській юридичній літературі здійснено комплексне дослідження договору найму за римським правом та досліджено особливості його рецепції в праві України.

У дисертації сформульовано такі науково-теоретичні положення, що мають наукову новизну:

уперше:

- на основі аналізу ознак договору найму за римським правом визначено його узагальнене поняття: locatio-conductio – це консенсуальний, двосторонній сіналагматичний, тимчасовий контракт, що ґрунтувався на праві доброї совісті та диспозитивності, за яким одна сторона – наймодавець (locator) зобов'язувалася передати (уступити) користування та держання річчю, користування робочою силою чи правом на виконання визначеної роботи і матеріалом з метою переробки, а інша – наймач (conductor) зобов'язувалася оплатити таке користування або ж передати за зустрічну плату закінчений результат виконання роботи (opus);
- узагальнено особливості розвитку договору найму в Давньому Римі: розвиток цього договору відбувався в межах однієї (єдиної) держави і тривав майже тисячоліття; саме у Римській державі договір найму розвинувся як консенсуальний контракт; тільки у Давньому Римі договір найму пройшов шлях від речового до зобов'язального правовідношення; договір найму за римським правом був договором права народів (ius gentium);

- доведено, що предметом договору *locatio-conductio operis* було право наймодавця на виконання вказаної (визначеної, конкретної) роботи, а не робота, виконання роботи чи її результат (*opus*), або ж робоча сила підрядника, оскільки лише воно передавалося у користування наймача (підрядника);

- аргументовано, що договір найму за римським правом мав усну форму, а письмове оформлення договору було лише умовною констатацією факту його існування;

удосконалено:

- положення про те, що правовідносини колонату за своєю суттю підпадали під поняття найму до того моменту, доки у правовідносинах між сторонами був присутнім елемент рівності та сіналагматичності;

- позицію, що державна оренда не була договором *locatio-conductio*, а мала публічно-правовий характер, а відкуп державних доходів взагалі не підпадав під поняття найму, оскільки не захищався відповідними позовами;

- розуміння того, що рецепція римського права в праві України була лише одним з чинників розвитку цих правовідносин, на який впливала не лише правотворчість, а й цивілізаційний розвиток і науково-технічний прогрес;

набули подальшого розвитку положення про:

- термінологію *locatio-conductio*, а також про співвідношення термінів «найм» та «оренда»;

- доцільність здійснення поділу договору на три (договір майнового, особистого найму, а також найму результатів визначеної роботи), а не на два види.

Методологія дослідження обумовлюється його метою та завданнями, змістом об'єкта та предмета. Дослідження базується на концептуальних засадах діалектики, що допомогли з'ясувати процес становлення і розвитку договору найму за римським правом, а також особливості та етапи його рецепції в праві України. Водночас враховувався цивілізаційний підхід, який дав змогу з'ясувати вплив цивілізаційного розвитку на формування договору найму за римським правом та еволюцію відповідних правовідносин на території України. У процесі дослідження використовувались як загальнонаукові, так і спеціально-наукові, зокрема спеціально-юридичні методи. Застосування таких методів як аналіз, синтез, індукція, дедукція, сходження від конкретного до абстрактного та від абстрактного до конкретного дозволило сформулювати поняття договору найму за римським правом та вивести його основні ознаки. З-поміж загальнонаукових методів в дослідженні застосовано історичний метод, який дав змогу визначити особливості, закономірності і тенденції розвитку договору найму в Давньому Римі та на території України, структурно-функціональний, за допомогою якого було встановлено всю сукупність правовідносин, підставою виникнення яких був договір найму. Серед спеціально-юридичних

використовувалися порівняльно-правовий, який дав змогу з'ясувати подібні та відмінні риси договору найму за римським правом та відповідних правовідносин, врегульованих правом країн, до складу яких входила територія України; герменевтико-правовий – допоміг у тлумаченні основних положень першоджерел римського права, пам'яток права та сучасного законодавства України; історико-правовий, який дав змогу встановити історичні параметри предмету дослідження та на основі конкретної ознаки здійснити порівняння договору найму на різних етапах його розвитку та в різних державах.

Систему та особливості застосування методів дослідження проаналізовано в підрозділі 1.2.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що положення, узагальнення та висновки, викладені в дисертації, можуть бути використані:

- у *законодавчій діяльності* – при вдосконаленні положень актів цивільного законодавства України, зокрема щодо договорів майнового найму, замовлення (підряду), перевезення; договорів про надання послуг; речових прав на чуже майно (емфітевзису та суперфіцію);

- у *науково-дослідній сфері* – як підґрунтя для подальших наукових досліджень проблем римського зобов'язального права та його рецепції в Україні, а також історії цивільного права України;

- у *навчальному процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Римське приватне право», «Історія держави і права України» та «Історія держави і права зарубіжних країн», а також «історичної» частини окремих юридичних дисциплін та спецкурсів (цивільне право України, зобов'язальне право України, трудове право України).

Апробація результатів дослідження. Головні положення та висновки дисертації викладено у публікаціях, доповідях на наукових конференціях, зокрема на: XIX-XX звітних науково-практичних конференціях «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (Львів, 2013-2014); Міжнародних наукових конференціях «Римське право і сучасність» (Одеса, 2013-2015); Міжнародній щорічній науковій конференції молодих вчених, аспірантів і студентів, присвяченій пам'яті видатних вчених-юристів П. О. Недбайла, О. В. Сурілова, В. В. Копейчикова «Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права та держави» (Львів, 2011); Міжнародній науково-практичній конференції «Правова система України в умовах державних реформаційних процесів сьогодення» (Ужгород, 2012); Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія та практика сучасної правотворчої та правозастосовної діяльності» (Харків, 2012); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини та громадянина» (Київ, 2012).

Публікації. Основні положення й висновки дисертаційної роботи викладено в 5 статтях у виданнях, що визнані фаховими з юридичних наук в Україні та 1 публікації у зарубіжному періодичному науковому виданні. Опубліковано 9 тез доповідей у матеріалах науково-практичних

конференцій.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, які об'єднують 19 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 324 найменування, та п'яти додатків. Загальний обсяг дисертації становить 238 сторінок, з них 200 – основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; вказано на зв'язок дисертації із науковими планами; визначено мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, його методологічні засади; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; сформульовано основні положення, які винесено на захист; наведено дані щодо їх апробації, а також про структуру й обсяг дисертації.

Розділі 1 «Історіографічні, джерелознавчі та методологічні аспекти дослідження» складається з двох підрозділів і присвячений дослідженню стану наукового опрацювання, джерельної бази та методології за темою дисертації.

У підрозділі 1.1. *«Історіографія та джерельна база дослідження»* з'ясовано стан наукового опрацювання проблеми договору найму за римським правом та його рецепції в праві України. Простежується внесок в історико-правову науку української, польської, російської, німецької, австрійської, італійської, іспанської історіографії цієї проблеми. Головну увагу приділено історіографічній характеристиці наукових праць, безпосереднім чи опосередкованим предметом дослідження яких був договір найму за римським правом та його рецепція в праві України. Для історіографічного аналізу обрано наукові публікації, зокрема Д. Азаревича, Ю. Барона, І. Бойка, В. Боярського, Б. Віндшейда, Х. М. Гарсія-Гаррідо, І. Грозовського, А. Дембінського, В. Єфімова, Л. Загурського, М. Кобилецького, К. Колянчика, М. Куриловича, І. Новицького, Є. Орача, В. Осуховського, І. Перетерського, О. Підопригори, Ч. Санфіліппо, Б. Тищика, Е. Тілля, В. Умова, Г. Федущак-Паславської, Дж. Франчозі, Є. Харитонова, Ф. Цолля (старшого), К. фон-Чіларша та В. Яворського.

Основою джерельної бази роботи були пам'ятки римського права: Закони XII таблиць, Інституції Гая, Інституції, Дигести та Кодекс Юстиніана; пам'ятки права України: Руська Правда, Литовські статuti, Права, за якими судиться малоросійський народ (1743 р.), Зібрання малоросійських прав (1807 р.), Цивільний кодекс Австрії (1811 р.), Звід законів Російської імперії, польський Кодекс зобов'язань (1933 р.), цивільні кодекси радянського періоду (1922 та 1963 рр.) та основні акти сучасного цивільного законодавства України, які стосуються розглядуваних правовідносин (Цивільний кодекс України, закони України «Про оренду землі», «Про оренду

державного та комунального майна» та ін.).

Цінним джерелом під час з'ясування особливостей рецепції відповідних положень римського права та еволюції сприйняття правотворчими і правозастосовними органами, фізичними та юридичними особами основних його принципів стали як опубліковані, так і не опубліковані архівні матеріали, а також постанови Верховного Суду України.

У підрозділі 1.2. *«Методологічна основа дослідження»* розкрито та обґрунтовано основні концептуальні засади роботи, філософські, загальнонаукові та спеціально-юридичні методи історико-правового дослідження.

Аргументовано застосування в роботі поєднання трьох рівнів дослідження: емпіричного, теоретичного та практичного; діалектичного та цивілізаційного підходів; синтезу філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів.

При здійсненні дослідження базовим спеціально-юридичним методом був історико-правовий, який дав змогу встановити історичні параметри предмету дослідження та на основі конкретної ознаки здійснити порівняння договору найму на різних етапах його розвитку та в різних державах. Серед інших спеціально-наукових методів використовувалися порівняльно-правовий та герменевтико-правовий.

Розділ 2 «Загальна характеристика договору найму за римським правом» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. *«Походження та еволюція договору найму за римським правом»* визначено, що правовідносини, підставою виникнення яких за римським правом визнавався договір найму, існували ще задовго до формування Римської держави, зокрема в Давньому Вавилоні та Єгипті. Встановлено, що у Афінах також існував договір найму, однак, на відміну від римського права він був реальним контрактом, а предметом особистого найму вважалася особа наймита. Виділено особливості розвитку договору найму за римським правом, внаслідок яких він набув своїх класичних ознак: розвиток цього договору відбувався безперервно в межах однієї (єдиної) держави і тривав майже тисячоліття; саме у Римі він розвинувся як консенсуальний контракт та пройшов шлях від речового до зобов'язального правовідношення; договір найму за римським правом був договором права народів (*ius gentium*).

У підрозділі 2.2. *«Правова природа договору найму за римським правом»* з'ясовано ознаки договору найму за римським правом та запропоновано визначення його поняття. Найм завжди визначався як договір, оскільки він не створював речового права, а тільки право вимоги. Окрім того, він визнавався як контракт, оскільки захищався спеціальними, властивими лише йому позовами - *actio locati* (позов наймодавця) та *actio conducti* (позов наймача). Аргументовано, що договір найму був консенсуальним та двостороннім сіналагматичним (рівносильним) контрактом, оскільки він вважався укладеним з моменту досягнення згоди між сторонами щодо усіх його

істотних умов. Сіналагматичність полягала у рівності сторін, наявності у кожної з них окремого спеціального позову та у взаємозалежності зобов'язань сторін. Окрім того, договору найму були притаманні такі ознаки, як укладення за правилами «доброї совісті» (*bonae fidei*) та відплатність і диспозитивність. Наймодавець за договором найму уступав користування його предметом, а за договором майнового найму – також держання річчю. Доведено, що наймач речі не ставав її володільцем, оскільки не міг бути відповідачем у віндикаційному позові. Сформульовано визначення поняття *locatio-conductio*. Окрім цього, розглянуто окремі питання, пов'язані із застосуванням романістами термінів «*locatio-conductio*», «найм» та «оренда».

У підрозділі 2.3. «*Види договору найму за римським правом*» показано, що в науковій літературі можна зустрітися з підходом, що договір найму за римським правом був єдиним договором, який ділився на види, а також з визначенням кожного з типових його застосувань як окремих договорів. З'ясовано, що, враховуючи критерії: предмет і наявність позову у сторін договору найму, доцільніше визначати, що теоретично існував єдиний договір найму, який ділився на види. Окрім цього, на основі аналізу сутності договорів особистого найму та замовлення (підряду) встановлено, що вони, подібно до договору майнового найму, є окремими видами договору найму за римським правом. Також згадано про виняткові випадки укладення договору найму, які не можна підвести під жоден зі згаданих видів, а також про Родоський закон про викинуте в морі.

У підрозділі 2.4. «*Співвідношення договору найму за римським правом та суміжних правовідносин*» проведено розмежування договору найму з іншими правовідносинами, що мають з ним спільні ознаки, та показано способи вирішення окремих казусів, де необхідно було встановлювати, який договір мав місце. Від купівлі-продажу він відрізнявся тим, що предмет договору найму не передавався у власність наймача. За критерієм відплатності договір найму відрізнявся від договорів позички речі (*commodatum*) і дарування (*depositum*). Від позички договір найму відрізнявся тим, що він був консенсуальним контрактом, а від доручення (*mandatum*) – юридичним характером дій, які були предметом останнього. За критерієм мети укладення договору найм відрізнявся від договору товариства, оскільки метою товариства було не надання у користування, а спільне користування доходами. Показано, що договір найму мав схожі риси з узуфруктом, емфітевзисом і суперфіцієм, однак останні були речовими правами. Наголошено, що правовідносини колонату не підпадали під визначення найму з моменту видачі постанови імператора Костянтина про прикріплення колонів до своїх земельних ділянок, оскільки вже не мали таких ознак, як диспозитивність та рівноправність.

Розділ 3 «Розвиток договірних правовідносин між сторонами договору найму за римським правом» складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 3.1. «*Сторони договору найму за римським правом*» з'ясовано, що сторонами

за договором найму були наймодавець (locator) та наймач (conductor). Аргументовано, що наймодавець – сторона, яка передавала щось у користування: при майновому наймі – річ, при наймі послуг – робочу силу, а при замовленні – право на виконання роботи на свою користь (замовляла opus) та матеріал. Розглянуто питання право- та дієздатності, яких римське право вимагало від осіб, що бажали укласти договір найму, а також наведено перелік осіб, які в силу певних обставин не могли укласти договір найму або взагалі, або без участі інших осіб. Також висвітлено особливості укладення договору найму через представника чи на користь третіх осіб або за їх рахунок. Розкрито сутність договору державного найму та найму публічних доходів, які не були договором найму, оскільки не захищалися відповідними позовами.

У підрозділі 3.2. «Умови договору найму за римським правом» проаналізовано істотні умови договору найму за римським правом, тобто ті, досягнення згоди щодо яких було обов'язковим для укладення цього договору. Встановлено, що такими умовами, незалежно від виду договору найму, були предмет та плата за найм. Іншими умовами могли бути, наприклад, строк, відкладальна умова. Аргументовано, що предметом майнового найму була сама річ, а не передання речі у користування, оскільки договір найму був консенсуальним, а не реальним контрактом. Наведено ознаки, якими мав бути наділений предмет договору майнового найму, і які речі ними бути не могли. Встановлено, що предметом договору найму могли бути не лише речі, а й права: емфітевзис, суперфіцій, узуфрукт. Доведено, що предметом договору особистого найму була робоча сила, тобто здатність наймодавця до праці, а не послуги чи їх надання, а предметом договору замовлення (підряду) - право наймодавця на виконання вказаної (визначеної, конкретної) роботи, оскільки саме воно з'являлося у користуванні наймача (підрядника). Висвітлено питання ознак плати за договором найму, її форми, особливостей та строків внесення. Наголошено, що строковість договору найму не означала, що строк обов'язково мав бути визначеним у договорі та обмежувався певним проміжком часу. Вона полягала у тому, що договір діяв до того часу, коли він припиняв свою дію. Показано особливості встановлення у договорі визначеного строку його дії.

У підрозділі 3.3. «Укладення договору найму та набрання ним чинності. Форма договору найму. Поновлення договору найму» досліджуються особливості процесу досягнення між сторонами договору найму згоди щодо його істотних умов. За римським правом договір найму вважався укладеним із досягненням згоди щодо плати за найм. При укладенні договору особистого найму сторони також повинні були дійти згоди щодо способу користування найнятим предметом, а при укладенні договору замовлення (підряду) – щодо головного матеріалу. Доведено, що договір найму мав усну форму, а письмове оформлення договору було лише умовною констатацією факту його існування. З'ясовано, що у випадку укладення договору найму під суспензивною (відкладальною) обставиною, він вступав в силу з настанням такої обставини за

умови, що предмет договору в момент настання цієї умови вже (ще) повинен існувати. Встановлено, що до договору майнового та особистого найму, на відміну від замовлення (підряду), можна було застосовувати конструкцію «поновлення договору».

У підрозділі 3.4. «Права та обов'язки сторін за договором найму» охарактеризовано права та обов'язки наймодавця і наймача за договором найму за римським правом та з'ясовано основу їх виникнення. Загальні обов'язки сторін: не обманювати один одного та намагатися по можливості відвертати будь-яку шкоду та збитки, які могли бути заподіяні іншій стороні щодо предмету найму. Обов'язки сторін за договором майнового найму: наймодавця – передати предмет найму, надати наймачеві можливість користуватися предметом договору протягом усього строку його дії; наймача - сплачувати обумовлений еквівалент за користування найнятим предметом, користуватися предметом найму як добросовісний господар (*bonae paterfamilias*), повернути наймодавцеві найняте майно. Обов'язки сторін за договором особистого найму: працівника – виконувати свою роботу особисто та як добросовісний *paterfamilias*; наймача – оплачувати послуги наймодавця. Обов'язки сторін за договором замовлення (підряду): замовника - сплатити винагороду за виконане замовлення (зустрічну плату), своєчасно надати необхідний для роботи матеріал в цілому чи більшу його частину (основний матеріал), своєчасно прийняти виконану роботу; підрядника - виконувати замовлення відповідно до умов договору, своєчасно і якісно та передати *opus* замовнику.

У підрозділі 3.5. «Піднайм та уступка прав (цесія) за договором найму. Припинення договору найму» проаналізовано можливі причини та особливості піднайму за римським правом. Акцентовано на тому, що піднайм за договором замовлення (підряду) не був договором особистого найму між наймачем та субпідрядником, а при договорі особистого найму піднайм був неможливим, оскільки працівник зобов'язувався особисто надавати обумовлені послуги. Піднайм відрізнявся від цесії, оскільки в останньому випадку піднаймач зобов'язувався на користь первісного наймодавця. Окрім цього, висвітлено особливості припинення договору найму в залежності від того, чи був обумовлений в ньому конкретний строк. Аргументовано, що повне виконання сторонами своїх обов'язків як підстава припинення договору найму було властивим лише для договору замовлення (підряду). Виокремлено правила припинення договору найму у випадку смерті однієї зі сторін, а також з'ясовано, чи припиняв договір майнового найму свою дію у зв'язку з відчуженням наймодавцем предмета договору найму.

Розділ 4 «Рецепція положень римського права про *locatio-conductio* в праві України» складається з восьми підрозділів.

У підрозділі 4.1. «Особливості рецепції положень римського права про *locatio-conductio* (договір найму) в праві України» з'ясовано, що договір найму земельних ділянок був відомим вже античним державам Північного Причорномор'я. Зроблено висновок, що існування договору найму

на території України та його розвиток не слід ототожнювати з рецепцією римського права, оскільки вона була лише одним з чинників розвитку відповідних правовідносин. Встановлено, що їх розвиток залежав не лише від волі законодавця та розробок юридичної науки, а й був нерозривно пов'язаний із загальним розвитком цивілізації, зокрема з науково-технічним прогресом. До XIX століття поняттям найму охоплювалися ті ж види правовідносин, що і в Давньому Римі. Протягом XIX ст. суттєво змінилася структура договірних правовідносин, зокрема отримали окреме правове регулювання договір перевезення та трудовий договір. Запропоновано розглядати можливість рецепції відповідних положень римського права шляхом порівняння змісту пам'яток права відповідного історичного періоду та першоджерел римського права, враховуючи можливість подібного регулювання розглядуваних правовідносин до часу встановлення відповідних норм, а також загальний рівень відображення рецепції римського права в аналізованих пам'ятках права. Окрім цього з'ясовано особливості застосування на території України термінів «найм» та «оренда».

У підрозділі 4.2. «Вплив положень римського права щодо locatio-conductio (договір найму) в праві Київської Русі та Галицько-Волинської держави» розглянуто можливість рецепції відповідних положень римського права в праві Київської Русі та Галицько-Волинської держави. Встановлено, що незважаючи на те, що розглядувані правовідносини існували – про них майже відсутні письмові згадки. В Руській правді є згадка про договір особистого найму, проте лише як про джерело холопства. Однак предметом цього договору була особа наймита, а самі договори за своєю суттю були нерівноправними, що суперечить римському розумінню суті цього договору.

У підрозділі 4.3. «Використання положень римського права про locatio-conductio (договір найму) в джерелах права Польського королівства, Великого князівства Литовського та Речі Посполитої (сер. XIV ст. - 1795 р.)» встановлено, що під час входження Галичини до складу Польського королівства застосовувався договір особистого та майнового найму, про які наводяться згадки у письмових джерелах. Показано, що в Третьому литовському статуті (1588 р.), на відміну від Першого і Другого, є згадки про договори оренди мит, корчм, млинів, які повинні були укладатися у письмовій формі. На основі аналізу архівних матеріалів встановлено, що згідно з нормами магдебурзького права тогочасні договори найму міського майна були консенсуальними та сіналагматичними, а до визначення умов договору застосовувався індивідуальний підхід. З'ясовано, що у розглядуваний період застосовувалися також і різноманітні договори особистого найму та замовлення (підряду). Встановлено, що договори найму розглядуваного періоду загалом відповідали за духом римському праву.

У підрозділі 4.4. «Характерні риси впливу положень римського права щодо locatio-conductio (договір найму) в пам'ятках права у період Української державності в сер. XVI-XVIII ст.» показано, що положення римського приватного права щодо договору найму знайшли своє

відображення в Правах, за якими судиться малоросійський народ (1743 р.), зокрема в них було дано аналогічне римському розумінню визначення договору майнового найму, вказано на плату за договором як істотну його умову, визначено обов'язок оплати наймачем фактичного користування предметом найму після закінчення строку його дії та окремі підстави дострокового розірвання договору з ініціативи наймодавця. Встановлено, що в Запорізькій Січі застосовувався договір особистого найму.

У підрозділі 4.5. *«Рецепція положень римського права про locatio-conductio (договір найму) на українських землях в складі Російської імперії та Австрійської (Австро-Угорської) монархії (порівняльний аналіз)»* розкрито роль римського права в Галичині на початку XIX ст., а також його вплив на зміст проектів Цивільного кодексу К. А. фон Мартіні (1797 р.), Цивільного кодексу Австрії (1811 р.) та Третьої новели (1916 р.) до нього. Встановлено, що значна частина відповідних норм розглядуваних пам'яток права була рецепційована з римського права. Проаналізовано архівні матеріали, на підставі яких зроблено висновки про окремі аспекти укладення договорів майнового найму, зокрема про його диспозитивність та консенсуальність, а також про уявлення сторін договорів про справедливість та справедливу плату за договором. Також проаналізовано норми Зібрання малоросійських прав (1807 р.), зокрема виокремлено рецепційовані норми, що стосуються договорів особистого та майнового найму. На основі норм Зводу законів Російської імперії та опублікованих договорів майнового найму здійснено порівняння російського та австрійського цивільного законодавства. Норми Зводу за своєю суттю несли набагато більший відтінок публічно-правових відносин, ніж ЦК Австрії, оскільки встановлювали додаткові обмеження та вимоги для осіб, що бажали укласти договір найму.

У підрозділі 4.6. *«Застосування положень римського права щодо locatio-conductio (договір найму) в законодавстві у період Українського державотворення (1917-1920 рр.) та в міжвоєнний період (1919-1939 рр.)»* наголошено на тому, що протягом періоду відновлення Української державності (1917-1923 рр.) не приймалися законодавчі акти, які би врегульовували правовідносини, пов'язані з договором найму. До 1933 р. на Галичині та Волині продовжувало діяти старе австрійське та російське законодавство. У 1933 р. було прийнято польський Кодекс зобов'язань, в якому було відображено значну кількість положень римського права щодо, насамперед, договору майнового найму. Окрім цього, встановлено, що в селах Галичини продовжували застосовуватися інституції звичаєвого права, а органи державної влади, укладаючи договори найму, не вважали приватноправовими правовідносини, що виникали на їх підставі.

У підрозділі 4.7. *«Рецепція положень римського права про locatio-conductio (договір найму) в праві УРСР»* висвітлено особливості рецепції положень римського права про договір найму в праві УРСР. З'ясовано, що, незважаючи на офіційну декларацію недопустимості рецепції римського права, вона здійснювалася «латентно». Показано, що з обсягу цивільно-правового

найму було виокремлено договір найму житла та землі, а відповідно до ст. 30 ЦК УСРР 1922 р. застосування принципу свободи договору було обмежене у випадках необхідності забезпечення інтересів держави. Однак в ЦК УСРР 1922 р. також містилися рецепційовані норми щодо договору найму. З'ясовано, що трудовий договір в УРСР не охоплювався поняттям найму і не був цивільно-правовим договором, оскільки його суть була не у взаємному зобов'язанні сторін для досягнення взаємовигідного господарського результату, а основною формою здійснення права громадян на працю. Показано, що радянська наука відмежовувала трудовий договір від підряду, а не найму послуг. Наведено перелік правовідносин, які регулювалися ЦК УРСР 1963 р. і підпадали під римське поняття договору найму та виокремлено окремі норми, які були рецепційованими з римського права. Акцентовано на підвищенні значення договору найму в умовах «перебудови», що відобразилося в Основах Законодавства Союзу РСР та соціалістичних республік про оренду.

У підрозділі 4.8. «Рецепція положень римського права про locatio-conductio (договір найму) в праві сучасної України» проаналізовано діючий Цивільний кодекс України та інші акти цивільного законодавства, які стосуються правовідносин, що охоплювалися римським поняттям найму та наведено приклади рецепційованих норм в ЦК України. На основі аналізу практики Верховного Суду України розглянуто окремі проблеми, пов'язані з розглядуваними правовідносинами. Зроблено висновок про те, що в окремих випадках законодавець після тривалих пошуків найбільш ефективного вирішення проблеми приходять до вирішення, запропонованого римським правом (скасування додаткових істотних умов в ЗУ «Про оренду землі»), або ж до іншого результату, який є більш досконалим (дозвіл укладати реальні договори майнового найму). Запропоновано правила здійснення рецепції римського права: рецепція права повинна здійснюватися в необхідних, достатніх та обґрунтованих межах; метою рецепції норм приватного права має бути вдосконалення правового регулювання правовідносин, а не політична чи економічна доцільність; право має бути «мобільним», тобто реагувати як на зміну структури відповідних правовідносин, так і на зміну правового становища осіб, які укладатимуть кожен окремий договір найму; при запозиченні норми права іншої держави слід враховувати звичаї українського народу та його менталітет.

ВИСНОВКИ

Дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням, у якому вирішуються найбільш важливі теоретичні проблеми, пов'язані з договором найму за римським правом та досліджено особливості його рецепції в праві України.

Отримані в процесі дослідження результати дозволяють зробити наступні висновки:

1. З'ясовано особливості розвитку договору найму за римським правом: розвиток цього договору відбувався безперервно в межах однієї (єдиної) держави і тривав майже тисячоліття; саме у Римі він розвинувся як консенсуальний контракт, на відміну від реальних договорів найму в Греції, Єгипті та Вавилоні; лише у Римській державі договір найму пройшов шлях від речового до зобов'язального правовідношення, що зумовило існування окремих елементів договору найму як таких, що мають скоріш речовий характер; договір найму за римським правом був договором права народів (*ius gentium*), мало того – вважався природним контрактом, що дозволило йому стати одним із інститутів римського права, який був рецепційований, зокрема, і в праві України;

2. На основі аналізу та узагальнення ознак договору найму за римським правом сформульовано його загальне поняття: *locatio-conductio* – це консенсуальний, двосторонній сіналагматичний, тимчасовий контракт, що ґрунтувався на праві доброї совісті та диспозитивності, за яким одна сторона – наймодавець (*locator*) зобов'язувалася передати (уступити) користування та держання річчю, користування робочою силою чи правом на виконання визначеної роботи і матеріалом з метою переробки, а інша – наймач (*conductor*) зобов'язувалася оплатити таке користування або ж передати за зустрічну плату закінчений результат виконання роботи (*opus*);

3. Визначено, що за критеріями предмету договору та наявності спеціального позову теоретично договір найму можна поділити на три види: майновий найм (*locatio-conductio rei*), особистий найм (*locatio-conductio operarum*) та замовлення (підряд) (*locatio-conductio operis*). Договір майнового найму відрізнявся від договору купівлі-продажу тим, що при купівлі-продажу предмет договору переходив у власність іншої особи, а при укладенні найму – у держання наймача. За договором майнового найму не передавалося володіння річчю, оскільки наймач не міг бути відповідачем за віндикаційним позовом. Якщо головний (основний) матеріал при укладенні договору підряду надавав підрядник, – мав місце не договір підряду, а купівлі-продажу. За ознакою відплатності він відрізнявся від договорів доручення (*mandatum*) і дарування (*depositum*). Від позички договір найму відрізнявся тим, що він був консенсуальним контрактом. Доручення та найм охоплювали різні види правовідносин. Найм наукових і літературних послуг, навіть із застереженням про винагороду, визнавався як дарування або доручення. Якщо оренда із частки укладалася з метою спільної діяльності, а не отримання прибутку – мав місце договір товариства, а не найму. Договір найму мав схожі риси з узуфруктом, емфітевзисом і суперфіцієм, однак вони, на відміну від нього, були речовими правами. Правовідносини колонату за своєю суттю підпадали під поняття найму до того моменту, доки у правовідносинах між сторонами був присутнім елемент рівності, сіналагматичності та диспозитивності. Після видачі в 332 р. постанови імператора Костянтина про прикріплення колонів до своїх земельних ділянок колон не міг розірвати договір. Державна оренда не була договором *locatio-conductio*, а мала публічно-правовий

характер, а відкуп державних доходів взагалі не підпадав під поняття найму, оскільки не захищався відповідними позовами;

4. Сторонами за договором найму були наймодавець (*locator*) та наймач (*conductor*). При укладенні *locatio-conductio* наймодавець – сторона, яка передавала щось у користування: при майновому наймі – річ, при наймі послуг – робочу силу, а при замовленні – матеріал та право на виконання роботи (замовляла *opus*). Наймачем же була особа, яка користувалася переданим предметом для власних потреб (в тому числі для створення *opus*) і була зобов'язана вносити або плату за користування, або передати *opus* за зустрічну плату. Для укладення договору найму особа повинна була мати достатній обсяг правоздатності та фізично бути спроможною укласти договір найму. Договір найму міг бути укладений через представника, обсяг правоздатності якого відповідав обсягу правоздатності особи, яку він представляв. Також договір найму міг бути укладений на користь третьої особи чи за її рахунок, однак в останньому випадку цей договір за загальним правилом не створював для неї обов'язків;

5. Договір найму вважався укладеним з моменту досягнення між його сторонами згоди щодо всіх істотних умов. Істотними умовами договору найму, незалежно від його виду, були предмет та плата. Предметом майнового найму була сама річ, а не передання речі у користування, оскільки договір найму був консенсуальним, а не реальним контрактом. Предметом особистого найму не була послуга (робота) чи надання послуг, а робоча сила вільної людини, оскільки предметом договору найму могло бути лише те, що передавалося в користування іншій стороні та існувало на момент набуття договором чинності. Предметом договору замовлення (підряду) не була робоча сила підрядника чи *opus*, а право наймодавця на виконання вказаної (визначеної, конкретної) роботи, оскільки робоча сила підрядника залишалася при ньому, а *opus* ще не існував. Плата за найм згідно з положеннями римського права розглядалася аналогічно до ціни за договором купівлі-продажу. В силу цієї подібності до плати за найм застосовувалися ті ж положення, як і щодо договору купівлі-продажу стосовно її призначення, вираження в грошовій формі та властивостях. Це правило поширювалося також і на особистий найм та замовлення (підряд). При виконанні договору найму його сторони повинні були виконувати свої обов'язки, зокрема щодо передачі речі, матеріалу чи прийняття результату виконаної роботи; ставитися до предмета найму чи до виконуваної роботи як добросовісний господар та оплатити користування обумовленим предметом. Підставами припинення договору найму були: взаємна згода сторін, загибель предмета речового найму чи смерть працівника, сплив строку його дії або ж дострокове розірвання договору з ініціативи однієї зі сторін;

6. Рецепція римського права в праві України була лише одним з чинників (ознак) розвитку цих правовідносин. На розвиток правовідносин, які за римським правом підпадали під поняття найму, впливала не лише правотворчість, а також цивілізаційний розвиток і науково-

технічний прогрес. Як наслідок, більша частина правовідносин поступово з найму виділилася і трансформувалася в окремі інститути (окремі договори про надання послуг та виконання робіт, емфітевзис) і галузі права (трудове та житлове право). Виходячи з обсягу поняття «найм», можна визначити два етапи розвитку договору найму на території України: перший характеризувався тим, що в обсяг поняття найму входив речовий, особистий найм, перевезення та підряд (до сер. XIX ст.); другий – становлення правового регулювання більшості розглядуваних правовідносин як окремих інститутів та галузей права (із сер. XIX ст.). Особливостями рецепції положень римського права щодо *locatio-conductio* було те, що вона здійснювалася у різних країнах по-різному; в різні історичні періоди кожна держава по-різному встановлювала співвідношення державних та приватних інтересів при регулюванні відповідних правовідносин;

7. Вперше рецепційовані положення римського права про договір найму письмово були відображені у Третньому литовському статуті та нормах магдебурзького права, яке застосовувалося на території України. В Правах, за якими судиться малоросійський народ, можна зустріти вже низку запозичених норм, а в Зібранні малоросійських прав – посилання на джерела рецепції відповідних норм. В Цивільному кодексі Австрії вперше більшість елементів відповідних правовідносини була не лише рецепційована, а й відповідно структурована. З II пол. XIX ст. під впливом науково-технічного прогресу та розвитку юридичної науки розпочинається виділення значної частини правовідносин з обсягу поняття найму. В СРСР рецепція римського права була латентною, а окремі види правовідносин, такі як, наприклад, оренда землі, взагалі були заборонені. В Цивільному кодексі України значна частина норм про договір майнового найму (оренду), а також норм щодо договорів про надання послуг та виконання робіт є рецепційованими. В наш час розглядуваний процес продовжується насамперед при вирішенні окремих проблемних питань правозастосування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Миньо М. М. Види договору найму за римським правом / Миньо М. М. // Вісник УжНУ: серія «Право». – 2012. – Вип. 19. – Т. 2. – С. 90-91.
2. Миньо М. Застосування термінів «найм» і «оренда» в римському приватному праві, їх рецепція та вживання в Україні / Миньо М. // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2013. – Вип. 58. – С. 88-94.
3. Миньо М. М. Сторони у договорі найму за римським правом / Миньо М. М. // Вісник УжНУ: серія «Право». – 2012. – Вип. 20. – Ч. II. - Т. 2. – С. 31-34.

4. Миньо М. Еволюція договору найму в Давньому Римі / Миньо М. // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2014. – Вип. 59. – С. 102-107.

5. Миньо М. Договір найму за римським правом як консенсуальний контракт / Миньо М. // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2014. – Вип. 60. – С. 91-96.

Статті в зарубіжних наукових фахових виданнях

1. Мыне Н. Сравнение договора найма за римским правом с родственными ему институтами / Николай Мыне // *Leges Si Viata. Publicatie stiintifico-practica.* – 2013. - № 11/3. – С. 120-123. (Республіка Молдова)

Матеріали конференцій

1. Миньо М. Інститути зобов'язального права у Давньому Римі: питання теорії / Миньо М. // Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави : Матеріали Міжнар. щоріч. наук. конф. молодих вчених, аспірантів і студентів, присвяченої пам'яті видатних вчених-юристів П. О. Недбайла, О. В. Сурілова, В. В. Копейчикова (м. Львів, 18-19 листопада 2011 р.) / за заг. ред. В. М. Дрьоміна, В. О. Тулякова. – Одеса : Фенікс, 2011. – С. 16-18.

2. Миньо М. М. Договір найму за римським правом в українській юридичній літературі / Миньо Микола Миколайович // Правова система України в умовах державних реформаційних процесів сьогодення : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 26-27 жовтня 2012 р.). – Херсон : Вид. дім «Гельветика», 2012. – С. 28-30.

3. Миньо М. М. Об'єкт та предмет договору найму за римським правом / Миньо М. М. // Теорія та практика сучасної правотворчої та правозастосовної діяльності : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 09-10 листопада 2012 р.). : у 3-х т. – Харків : ГО ААЮ, 2012. – Т. 1. – С. 28-30.

4. Миньо М. М. «Договор найма по римському праву и новейшим иностранным законодательствам» В. О. Умова як найґрунтовніше російське дослідження речового найму за римським правом / Миньо Микола Миколайович // Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини та громадянина : Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 17-18 листопада 2012 р.). : у 2-х т. – К. : ЦПНД, 2012. – Т. 1. – С. 61-62.

5. Миньо М. Договір найму за римським приватним правом: до проблем класифікації / Миньо М. // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : Матеріали ХІХ звітної науково-практичної конференції (м. Львів, 7-8 лютого 2013 р.). – Львів : Вид. центр юрид. факульт. ЛНУ, 2013. – С. 58-59.

6. Миньо М. Становлення найму як зобов'язального договору в Давньому Римі / М. Миньо // Римське право і сучасність : Матер. Міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 24 травня 2013 р.) / за

ред. Є. О. Харитонова. – Одеса : Фенікс, 2013. – Т. 1. – С. 62-64.

7. Миньо М. Форма договору найму за римським правом / Миньо М. // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : Матеріали XX звітної науково-практичної конференції (м. Львів, 6-7 лютого 2014 р.). – Львів : Вид. центр юрид. факульт. ЛНУ, 2014. – С. 101-103.

8. Миньо М. Оцінка предмета найму та купівлі-продажу в західній правовій традиції / М. Миньо // Римське право і сучасність : Матер. Міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 6 червня 2014 р.) / за ред. Є. О. Харитонова. – Одеса : Фенікс, 2014. – Т. 1. – С. 62-64.

9. Миньо М. Рецепція римського права в Цивільному кодексі Австрії (ABGB) 1811 р. (на прикладі договору майнового найму) / М. Миньо // Римське право і сучасність : Матер. Міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 29 травня 2015 р.) / за ред. Є. О. Харитонова. – Одеса : Фенікс, 2015. – С. 30-32.

АНОТАЦІЯ

Миньо М.М. Договір найму за римським правом та його рецепція в праві України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень. – Львівський національний університет імені Івана Франка Міністерства освіти та науки України, Львів, 2015.

У дисертації досліджено договір найму за римським правом та особливості його рецепції в праві України. З'ясовано стан наукового опрацювання предмета дослідження. Виділено особливості розвитку договору найму за римським правом. Виокремлено ознаки договору найму за римським правом та на їх основі запропоновано визначення його поняття. Визначено види договору найму та здійснено його розмежування із суміжними правовідносинами. Визначено сторони договору найму, його умови, особливості його укладення та набрання ним чинності. Охарактеризовано права та обов'язки наймодавця і наймача за договором найму, наслідки невиконання сторонами своїх обов'язків. З'ясовано підстави припинення договору найму за римським правом. Визначено особливості рецепції положень римського права про договір найму в праві України. Проаналізовано можливість та особливості впливу та рецепції відповідних положень римського права на право Київської Русі та Галицько-Волинської держави; Польського королівства, Великого князівства Литовського та Речі Посполитої; Української козацької держави та Запорізької Січі; Російської імперії та Австрійської (Австро-Угорської) монархії; УНР, ЗУНР та Польщі в міжвоєнний період; УРСР та сучасної України.

Ключові слова: договір найму, римське право, рецепція, майновий найм, особистий найм,

замовлення, підряд, користування, консенсуальний договір, істотні умови договору, піднайм, поновлення договору.

АННОТАЦІЯ

Мыне Н.Н. Договор найма по римському праву и его рецепция в праве Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права, история политических и правовых учений. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко Министерства образования и науки Украины, Львов, 2015.

В диссертации исследованы договор найма по римскому праву и особенности его рецепции в праве Украины. Выяснено состояние научной проработки предмета исследования. Проанализированы особенности развития договора найма по римскому праву. Выделены признаки договора найма по римскому праву и на их основании предложено определение его понятия: договор найма - это консенсуальный, двусторонний синалагматический, временный контракт, который основывался на праве доброй совести и диспозитивности, по которому одна сторона - наймода́тель (locator) обязывалась передать (уступить) пользование и держание вещью, пользование рабочей силой или правом на выполнение определенной работы и материалом с целью переработки, а другая - наниматель (conductor) обязывалась оплатить такое пользование или передать за встречную плату результат выполнения работы (opus).

Определены виды договора найма и осуществлено его разграничение со смежными правоотношениями. Определены стороны договора найма, его условия, особенности его заключения и вступления в силу. Охарактеризированы права и обязанности наймода́теля и нанимателя по договору найма, последствия невыполнения сторонами своих обязанностей. Выяснены основания прекращения договора найма по римскому праву.

Определены особенности рецепции положений римского права о договоре найма в праве Украины. Проанализирована возможность и особенности влияния и рецепции соответствующих положений римского права на право Киевской Руси и Галицко-Волынского государства; Польского королевства, Великого княжества Литовского и Речи Посполитой; Украинского казаческого государства и Запорожской Сечи; Российской империи и Австрийской (Австро-Венгерской) монархии; УНР, ЗУНР и Польши в межвоенный период; УССР и современной Украины.

Предложены правила осуществления рецепции римского права: рецепция права должна осуществляться в необходимых, достаточных и обоснованных пределах; целью рецепции норм частного права должно быть совершенствование правового регулирования правоотношений, а не

политическая или экономическая целесообразность; право должно быть «мобильным», то есть реагировать как на изменение структуры соответствующих правоотношений, так и на изменение правового положения лиц, которые будут заключать каждый отдельный договор найма; при заимствовании норм права другого государства следует учитывать обычаи украинского народа и его менталитет.

Ключевые слова: договор найма, римское право, рецепция, имущественный наем, личный наем, заказ, подряд, пользование, консенсуальный договор, существенные условия договора, поднаем, возобновление договора.

SUMMARY

Муньо М.М. The contract of employment under Roman law and its reception in the law of Ukraine. – Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Law Sciences, speciality 12.00.01 – theory and history of the state and law, history of political and legal doctrines/ - Ivan Franko National University of Lviv, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2015.

The thesis is dedicated to the contract of employment under Roman law and features of its reception in the law of Ukraine. The state of scientific development of the research subject is revealed. Development of the contract of employment under Roman law is singled out. The features of the contract of employment under Roman law are singled out. Definition of its concept is proposed. The types of employment contract are defined, its distinction from the related relationships is presented. The contracting parties of employment contract, its terms peculiarities of its conclusion and its entry into force are determined. The rights and obligations of the renter and tenant under the contract of employment are characterized. The grounds for termination of employment contract under Roman law are clarified. The features of reception of the Roman law provisions about employment contract in Ukrainian law. There have been analysed the possibility and peculiarities of the certain provisions of Roman law influence on the law of Kievan Rus' and of Galych-Volynian state; the Kingdom of Poland, the Grand Duchy of Lithuania and Rich Pospolyta; the Cossack Hetmanate; the Russian Empire and the Austro-Hungarian Monarchy; the Ukrainian People's Republic, the Western Ukrainian People's Republic as well as Poland in the inter-war period; the Ukrainian Soviet Socialist Republic and contemporary Ukraine.

Keywords: contract of employment, Roman law, reception, tenancy, personal lease, work contract, usage, consensual agreement, the essential terms of the contract, sublease, renovation of the contract.

Підписано до друку 23.09.2015 р. Формат 60x90/16

Обсяг 0,9 авт. арк.

Тираж 100 прим. Папір офсетний.

Друк: ФОП Кундельська В.О.

79000, Львів, вул. Студинського, 4.

Виписка з ЄДР серія АА № 543619 від 22.10. 2007 р.

Тел.: 096 270 62 87; 050 227 91 39.

e-mail: genaprint@mail.ru